

(-osvrt na knjigu Zvonko Pađan: *Arhitektonska Proestetika*)

Estetika kao odnos između čovjeka i artefakta, počiva na nekoj misli filozofskoj, u rasponu od dnevne pragmatike do vanvremenske metafizičke apstrakcije, od vidljivog do nevidljivog, od racionalnog do osjećajnog, od realiteta do fantazije, od fizičkog do metafizičkog. Sve što je razumljivo sokratovski je lijepo, pa bismo mogli nastaviti da sve što je korisno i upotrebljivo u arhitekturi je lijepo, sve što je gradbeno je arhitektonski pozitivno, a osjećanje čiste platonove geometrije vodilo je purifikaciji oblika. Čini se da je tu porijeklo ljepote i funkcionalizma i modernizma, ali gdje je porijeklo univerzalne arhitektonske ljepote, ne samo ljepote jednostavnog, već i ljepote složenog? Ova knjiga kao da je postavila taj zadatak, i nastoji nam pomoći da spoznamo neka polazišta, da osjetimo neke orijentire, barem one kojima autor daje važnost .

Što je esencija arhitekture? Materijalnost ili duhovnost? Materijalnost je razvojna, evolutivna bez obzira na reinkarnaciju stilskih obilježja, njena se kvaliteta može i kvantificirati, pa moguće i evaluirati, ali duhovnost arhitekture je prepuna složenosti i kontradikcija. Iz podataka koje nalazimo u ovoj knjizi moglo bi se zaključiti da materijalnost arhitekture prethodi filozofiji . Građenje je *apriori*, a razmišljanje i senzibiliziranje *aposteriori*. Čini se da arhitektura prvo daje/izgradi „odgovore“, a onda dolazi filozofija s vješto koncipiranim „pitanjima“. Ili je možda *vice versa*? Prolazeći kroz ovu knjigu, osjeća se ambicija otkrivanja poveznica jednog i drugog stvaralaštva, arhitektonskog i filozofskog.

Nama arhitektima, arhitektura se čini razumljivom, a filozofija teško probavljiva. Međutim Ludwig Wittgenstein, jedini filozof koji se je upustio u neposredno projektiranje i građenje poznate rezidencije u Beču, i koji je nekoliko godina svog života posvetio arhitekturi ,na kraju je konstatirao da „*mnogi misle kako je filozofija teška i složena, ali to nije ništa prema kvalitetnom arhitektonskom stvaralaštvu!*“ Zašto da mu ne povjerujemo?

Dali su sanjari društvenih promjena ili filozofi imali arhitektonsku viziju? Falansteriji su bili zamišljeni poput dvorca versailskog , a osjećanje arhitekture revolucionara 19.stoljeća je bilo u antičkim korjenima (možda je tu i objašnjenje „*krasnaje dorike*“ u sovjetskoj arhitektonskoj , post-konstruktivističkoj , praksi ?). S druge strane , prodor u zonu filozofije od strane velikih i najvećih arhitekata, uvijek je limitiranog dosega. Arhitektonska filozofija koja se nalazi iza određenog stvaralaštva, lakše je razumljiva, često iskazana u kratkim sloganima (prisme pour, less is more, less is bore, ornament je zločin), tek se ponegdje razabire, više sociološki nego filozofski, futuristički društveni kontekst. Primjerice, Le Corbusier je osjetio da se treba dogoditi Arhitektura ili Revolucija.

Arhitektonska teorija je smještena između filozofske apstrakcije ili teško pojmljive spekulacije i arhitektonske materijalnosti sa znanstvenom i činjeničnom stvarnosti, što je područje u kojemu se je lako izgubiti. Knjige poput ove nam olakšavaju pronalaziti puteve ka razumjevanju duhovnosti arhitekture. Napisana je od arhitekta koji se uz veliko znanje

svoje struke , suvereno snalazi u filozofskoj faktografiji , i stvara jednu filozofsko arhitektonsku mrežu koja stimulira svekolika razmišljanja i zaključivanja. Vjerojatno će se pojaviti, čitajući knjigu, i neke osobne komplementarne misli, pitanja, ličnosti ili događanja koja su u vezi s analiziranim materijalom autora - i u tom pogledu knjiga je inspirativna za vlastitu nadgradnju (nadogradnju).

*Proestetika!*, pojam iz naslova mogao bi se pročitati, greškom slučajnom ili namjernom, i kao *-Protoestetika?* ili *-Protetika?*, i ništa loše u tome – rad bi dobio još poneku afirmativnu karakterizaciju prezentiranog materijala.

Arhitektura- profesija ili misija, zanimanje i poslanje? Kod Zvonka Pađana je sve to prisutno. Arhitekt je naglašene posebnosti, a praćenje, razmišljanje i pisanje o arhitekturi je njegov stil života. U ovoj knjizi, šestoj po redu, arhitekturu je uronio u konstrukt filozofskih misli i stavova. Osjeća se njegova ambicija da materijalnosti arhitekture podari jednu duhovnost čiju argumentaciju traži u području koje arhitekti mogu lakše osjetiti nego spoznati.

Posljednje tri fotografije u knjizi- mogle bi se alegorijski doživjeti kao autorov potpis na kraju rada , alegorija koja povezuje Filozofiju/etiku-Misao/spoznaju-Arhitekturu/estetiku.

16.III,2013.

Lenko Pleština